

Мотоки Номачи

Словенско-евроазискиот истражувачки центар
Универзитет Хокаидо – Сапоро, Јапонија
mnomachi@slav.hokudai.ac.jp

НИКИТА ИЛИЧ ТОЛСТОЈ КАКО МАКЕДОНИСТ¹

1. Вовед

Никита Илич Толстој (1923–1996), основачот на Московската етно-лингвистичка школа, редовен член на Советската академија на науките (избран во 1987) и член на уште многу други национални академии во Европа, меѓу кои и на Македонската академија на науките и уметностите (избран во 1979), беше еден од најистакнатите слависти на 20-тиот век.²

Иако достигнувањата на Толстој, според Супрун (1989: 401–402), се лоцираат во некои од поддисциплините на славистиката, како што се историските и типолошките истражувања во лексикологијата, прашањата на словенските литературни јазици, нивната историја и словенската етнолингвистика, сепак, неговата сфера на интерес за словенската лингвистичка наука е многу поширока. Впрочем, меѓу неговите бројни достигнувања, може да се спомене пионерскиот *Македонско-рускиот словарь* ‘Македонско-руски речник’ (МРС 1963), чиј главен уредник е токму Никита Толстој. Ова е првиот целосен

¹ Овој текст првично беше објавен на англиски јазик во зборникот *Слово и човек академика Никиты Ильича Толстого* (Москва, 2023). Авторот ѝ изразува благодарност на академик Светлана Михајловна Толстаја, уредник на зборникот, за дозволата да се објави статијата на македонски јазик. Во преведената верзија беа извршени неколку ситни корекции во однос на оригиналниот текст и беа додадени неколку нови податоци. Авторот му изразува искрена благодарност на м-р Давор Јанкулоски за преводот на текстот на македонски. Исто така, авторот им изразува специјална благодарност на проф. Лилјана Митковска, која го прочита ракописот и даде важни коментари, и на проф. Кристина Крамер, надворешен член на Македонската академија на науките и уметностите, за важната дискусија со авторот на годишниот истражувачки семинар во Словенско-евроазискиот истражувачки центар на Универзитетот Хокаидо на 2 ноември 2023 година.

² За деталната биографија и библиографија на Толстој, видете Беляев и др. (1983), Дуличенко (1993) и Толстой (1999).

двојазичен македонски речник во тоа време³ и бил објавен уште пред комплетирањето на *Речникот на македонскиот јазик со српскохрватски шолкувања I–III* (РМЈ 1961–1966).⁴ Речникот, под уредништво на Толстој, одиграл значајна улога не само како солиден двојазичен речник туку и како публикација која придонела за афирмацијата на македонскиот литературен јазик, за што забелжуваат и Конески и Видоески.⁵

Според неговата комплетна библиографија (Толстој 1999), бројот на трудови кои директно се занимаваат со македонистичка проблематика е прилично скромно. Толстој ги објавил следните три статии за македонскиот јазик: *Страничка из историји македонскогo литературногo јазика* ‘Страница од историјата на македонскиот литературен јазик’ (1965) и *О болгаро- и македонско-руските изолексах I–II* ‘За бугарско и македонско-руски лексички изоглоси I–II’ (1975–1976).⁶

Дополнително, Толстој објавил уште една статија во далечната 1954 година. Се работи за анонимно напишаната статија „Македонски јазик“ во второто издание на *Големата советска енциклопедија*, што претставувало прво официјално признавање на македонскиот *литературен* јазик по неговата кодификација.⁷ Ова покажува дека Толстој бил специјалист по македонски јазик, од доверба меѓу славистите во Советскиот Сојуз. Овој факт претставува еден вид изненадување со оглед на тоа што Толстој во тоа време сè уште немал објавено трудови со македонистичка проблематика. Покрај тоа, генерално се претпоставува дека тој ги започнал своите научни активности како специјалист по палеославистика и словенска дијалектологија.

³ *Грамајика на македонскиот литературен јазик* (‘Grammar of the Macedonian Literary Language’, 1952) на Хорас Лант содржи лексикон од 6000 збора со англиски преводи, додека Речникот приреден од Толстој има 30000 единици.

⁴ Според Толстој, првиот том на РМЈ станал достапен во подоцнежната фаза од уредувачката работа на МРС. Види МРС (1963: 1).

⁵ Види Видоески (2013: 168–169) и Конески (1967: 114–115), соодветно.

⁶ Како што ќе покажеме во точка 2, темата на статијата на Толстој од 1965 година се заснова на нешто што не било сосема ново за него, бидејќи Толстој интензивно работел на јазикот на Жинзифов во минатото.

⁷ Истиот запис во првото издание на *Големата советска енциклопедија* е напишан од Самуил Борисович Бернштејн и објавен во 1938 година. Важно е да се напомене дека советските научници не го признаат литературниот македонски јазик веднаш по неговата кодификација.

2. Необјавените дела на Толстој за македонската лингвистика

Всушност, Толстој не ја започнал својата кариера ниту како палеославист, ниту како дијалектолог. Од 1945 до 1950 година, Толстој бил посветен на славистиката со концентрација на бугарскиот јазик на Московскиот државен универзитет под раководство на Самуил Бернштејн (Дуличенко 1993: 9). Во овој период, Бернштејн покрај бугарскиот, интензивно го изучувал и македонскиот јазик, а покрај тоа се чини дека ги поттикнувал своите ученици да се занимаваат со македонистика.⁸

Во 1949 година, Толстој ја пишувал својата семинарска работа со наслов *Лингвистически анализ на јазикот на Р. К. Жинзифов* 'Лингвистичка анализа на јазикот на Р. К. Жинзифов' (прилог 1). Се чини дека Толстој ја избрал оваа тема за својата семинарска работа благодарение на советите на Бернштејн. Впрочем, Бернштејн ја истакнува важноста на лингвистичката анализа на јазикот на Жинзифов за историјата на македонскиот литературен јазик во неговата необјавена граматика (Бернштейн 1949: 176).⁹

Толстој ги анализираше фонетските и морфолошките карактеристики во книжевните дела на Жинзифов во споредба со оние на современ македонски литературен јазик на 84 страници (А4). Иако дотогаш имало различни трудови со површни анализи на јазикот на Жинзифов и негова евалуација, а и покрај фактот дека семинарската работа на Толстој не претставува сеопфатна анализа на јазикот на Жинзифов, сама по себе,¹⁰ овој труд е првата сериозна лингвистичка

⁸ На пример, Толстој (стр. 113) се осврнал на семинарската работа на В. Оглоблина (-Најденова) со наслов *Язык братьев Миладиновых* 'Јазикот на браќата Миладиновци' во 1949 година. Инаку, во неговото писмо до Димитар Влахов од 20 февруари 1945 година, Бернштејн го напишал следново: „При вториот семестер ќе четем специалниот курс на македонските говори“ („Во вториот семестар ќе држам посебен курс за македонските дијалекти“) (Бернштейн 1945).

⁹ Бернштејн го запишува следново: *Селищев извлек много материала из языка произведений Кирилла Пейчиновича и Хаджи Иоакима. Не менее показательный материал можно извлечь из македонских текстов братьев Миладиновых, поэта Жинзифова, из многочисленных македонских газет нового времени, из пьесы Войдана Чернодримского «Македонска крвава свадба» и из различных македонских записей* (Селищев извлече многу материјал од јазикот на делата на Кирил Пејчиновиќ и Хаци Јоаким. Не помалку илустративен материјал може да се извлече од македонските текстови на браќата Миладиновци, поетот Жинзифов, од бројни македонски весници на новото време, од драмата на Војдан Чернодримски „Македонска крвава свадба“ и од други македонски записи.).

¹⁰ Ова дело не вклучува анализа на синтаксата и лексиката, за што самиот Толстој бил свесен (стр. 6).

анализа и тоа е многу повеќе од просечна семинарска работа со оглед на високиот квалитет на анализата.¹¹

Вториот труд за македонската лингвистика, неговата дипломска работа насловена *Предлог “од” в современном македонском языке* ‘Предлогот „од“ во современиот македонски јазик’ (прилог 2), е предмет на анализа во оваа статија. Овој труд на 124 страници (А4) претставува пионерско истражување на македонската синтакса, како и значаен прилог за македонистиката, бидејќи дотогаш сè уште не постоел унифициран опис на македонската синтакса.¹² Тоа навистина претставувало огромна задача за македонската лингвистика, воопшто.¹³

Расколот помеѓу Тито и Сталин во 1948 година имал значително негативно влијание врз македонистичките студии, вклучително и врз лингвистиката, во Советскиот Сојуз. Добро е познато дека Самуил Бернштејн не можел да ја објави граматиката што требало да се печати во 1948–1949 година. Бернштејн можел да објави само една статија за морфологијата на македонскиот глагол во која ја критикува македонската јазична норма (сп. Номати 2021). Случајот на Толстој бил полош затоа што тој речиси не можел да користи никаков материјал на македонски јазик објавен во Македонија.¹⁴ Во такви политички

¹¹ Сеопфатна анализа на јазикот на Жинзифов е направена многу подоцна од Стојан Жерев (1979). Во неа авторот расправа со Толстој (1965). Важно е да се напомене дека монографијата на Жерев се појавува по 1978 година, кога Институтот за бугарски јазик при Бугарската академија на науките веќе ја има објавено колективната книшка со наслов *Единство на българският език в миналото и днес*, која ја негира посебноста на македонскиот литературен јазик. Се чини дека анализата на јазикот на Жинзифов, кој се обидел да создаде заеднички бугарско-македонски литературен јазик, подоцна го навела Толстој кон неговото истражување за историјата и формирањето на литературните јазици на словенските народи и нивната типологија.

¹² Првата македонска училишна граматика од Круме Кепески (1946) вклучува поглавје за синтаксата што се состои само од 6 страници и тоа не е научен третман. Во првата научна граматика од Хорас Лант (Lunt 1952) недостасува поглавје за синтаксата. Целосна научна македонска синтакса е напишана од Лилјана Минова-Ѓуркова дури во 1994 година.

¹³ На пример, во својата необјавена граматика на македонскиот јазик, Бернштејн (Бернштейн 1949: 174) напишал вака: *Серьезная научная работа в области грамматики македонского языка (морфологии, словообразования и синтаксиса) является также одной из первоочередных задач македонских лингвистов* (сериозна научна работа од областа на граматиката на македонскиот јазик (морфологија, зборообразување и синтакса) е исто така една од најважните задачи на македонските лингвисти). Ова можеби е контекстот поради кој Толстој почнал да работи на македонската синтакса.

¹⁴ Во својата дипломска работа, Толстој единствено ја вклучил граматиката на Кепески во списокот на цитирани дела. Бидејќи Бернштејн веќе поседувал прилично добар број материјали напишани на македонски, обезбедени од Блаже Конески (в. Номати 2021), Толстој, веројатно, можел да ги искористи. Меѓутоа, за да биде

околности, Толстој се обидел да продолжи со македонистичката работа користејќи различни реторички средства неповрзани со содржината на дипломската теза, пофалувајќи го, од време на време, Советскиот Сојуз и „новата доктрина за јазикот“ на Мар од една страна, и напаѓајќи ги Тито и неговите следбеници, бугарските империјалисти и западните научници, притоа означувајќи ги како „буржоаски лингвисти“, од друга страна, како што можеме да забележиме во следниот пасус:

Така, борбата за формирање македонски национален јазик е важна врска со севкупната борба на македонскиот народ против белградската клика на илациници и убијци... Должност на советските слависти е да им помогнат на народите на Југославија во нивната борба против Титовата клика и пред сè да му помогне на македонскиот народ во неговата борба за неговиот национален јазик. Проучување на македонските дијалекти, објаснување на фундаменталните прашања на македонската граматика, изучување на историјата на македонскиот јазик и македонскиот стандарден јазик – ова се главните задачи во чие решавање советските слависти, вооружени со марксистичката наука, мора да го кажат својот одлучувачки збор. (стр. 5–6)¹⁵

на „безбедна страна“ (или можеби на инсистирање на Бернштејн), Толстој земал примери на македонски само од антијугословенскиот весник *Напрег*, објавен во Софија, помеѓу 1949 и 1952 година (додека српско-хрватското издание на весникот продолжува да излегува до 1954 година), како и од други материјали објавени главно во Бугарија и Русија. Во однос на македонскиот јазик што се употребува во *Напрег*, треба да се забележи дека тој не е идентичен со македонскиот јазик кодифициран во Македонија. Во *Напрег*, наместо македонскиот систем на пишување, кодифициран во 1944 година, се користи бугарскиот тип на кирилско писмо. Дополнително, самата јазична форма е нешто поразлична од македонскиот литературен јазик, особено во неговата рана фаза. Сепак, пред да се носат заклучоци за статусот на оваа писмена форма на македонскиот јазик потребно е да се направи детална анализа (прилог 3). Дополнително, примерите што ги наведува Толстој во својата работа се типично поврзани со анттитовата пропаганда. Ова, исто така, го одразува македонскиот кој бил замислен од Бернштејн, наместо оној стандард кој се користи во Македонија.

¹⁵ *Таким образом, борьба за македонский национальный язык является важным звеном в борьбе всего македонского народа против клики белградских наемных шпионов и убийц... Долг советских ученых славистов помогать народам Югославию в их борьбе против клики Тито, и в первую очередь помочь македонскому народу в его борьбе за свой национальный язык. Изучение народных говоров Македонии, выяснение основных проблем македонской грамматики, изучение истории македонского языка, и македонского литературного языка – вот те основные задачи, при разрешении которых советские слависты, вооруженные марксистской наукой, должны сказать свое решающее слово. Секако, македонските научници беа успешно ангажирани во сите овие прашања без сталинистички надзор, факт што ја ограничува корисноста на руските обиди за мешање. Сепак, од историска гледна точка тие се вредни за внимание.*

На крајот, и покрај сите напори направени од страна на советските научници, вклучително и Толстој, да ја оправдаат македонската лингвистика,¹⁶ овие дела не биле ни делумно објавени. Самиот Толстој не се вратил на прашањето за македонската синтакса по нормализирањето на советско-југословенските односи и како резултат на тоа, неговото истражување останало непознато. Меѓутоа, за среќа, две од гореспоменатите дела на Толстој се зачувани до денес во архивата на семејството Толстој. Во продолжение ќе го анализираме дипломскиот труд на Толстој (Толстой 1950).

3. Содржината на трудот *Предлоžit̄ „оg“ во современиот македонски јазик и неговата научна вредност*

Во продолжение ја претставуваме структурата на дипломскиот труд на Толстој:

Вовед	1
Поглавје 1. Предлогот како граматичка категорија	
Дел 1. Предлозите, нивното потекло и општи карактеристики на нивните функции	10
Дел 2. Синтаксичка улога на предлозите во реченицата ...	31
Дел 3. Улогата на предлозите во преминот од синтетичка во аналитичка структура	40
Поглавје 2. Семантиката на предлогот ОД	
Принцип на класификација	52
Дел 1. Значење на конструкциите: почеток на дејство	53
Дел 2. Значење на конструкциите: потекло	71
Дел 3. Значење на конструкциите: материјал	74
Дел 4. Значење на конструкциите: врската целина – дел ..	80
Дел 5. Значење на конструкциите: причина	85
Дел 6. Значење на конструкциите: компарација	87
Дел 7. Значење на конструкциите:	
подмет од кој прозилегува пасивна ситуација	92
Дел 8. Значење на конструкциите: посесивност	95
Заклучок	115

¹⁶ Интересно е тоа што на првата страница од својата семинарска работа, спомената во овој напис, Толстој ги критикува кодификаторите на современиот македонски јазик во однос на тоа дека не ги зеле предвид искуствата на советските научници во кодификацијата на литературните јазици кои претходно не поседувале воспоставен ортографски систем. Ова несомнено е одраз на работата на советските научници како Самуил Бернштејн и Николај Державин. Дека ќе го направеле македонскиот стандарден јазик поблизок до руската норма, се воочува од необјавената граматика на Бернштејн. Речениците преземени од *Најрег* одразуваат некои аспекти од одлуките што Русите би ги наметнале доколку имале можност (сп. фуснота 14).

Првото поглавје се занимава со теоретскиот аспект на предлозите во општ јазичен контекст, додека во второто поглавје е дадена конкретна анализа на синтаксата и семантиката на предлогот *од* во македонскиот јазик.

Зошто синтаксата му беше важна на Толстој? Во воведот на неговата дипломска работа, тој ги објаснува причините на следниов начин:

*До неодамна, исцрпувањата на македонскиот јазик се занимаваа ирвенствено со дијалектологијата, особено фокусирајќи се на одделните говори, при што најголемо внимание ѝ се посветуваше на фонетиката, нешто помалку на морфологијата, а синтаксата речиси воопшто не се најде во полето на интерес на исцрпувачите. (с. 7)*¹⁷

Толстој со право истакнува дека значителниот број на трудови за македонската дијалектологија во тоа време, како оние на Облак (1896), Мазон (Mazon 1923, 1936), Мазон и Вајан (Mazon, Vaillant 1938), или воопшто не нашле простор за синтакса или, пак, содржат само неколку страници од синтаксата без детална анализа. Во овој поглед, руските научници како Селишчев биле отворени за критики. Толстој го критикува Миклошич (Miklosich 1868) дека не успеал да го анализира развојот на граматичките форми на реченично ниво, а примерите земени од македонскиот јазик биле оскудни. Причината се наоѓа во тоа што словенската дијалектологија првенствено служела како помошна дисциплина за историско-компаративната лингвистика во која фонетиката и морфологијата имаат најголема важност за реконструкцијата.

Во текот на историјата на славистиката во Русија и во Советскиот Сојуз, особено во руската лингвистика, прашањата за синтаксата традиционално заземаат значајни места, при што на научниците им донеле многу оригинални идеи (Потебня, Пешковский, Шахматов, и многу други. Исто така, види и Грунскиј 1911 и Виноградов 1958). Меѓутоа, советските руски слависти кои работеле на други словенски јазици, а не на рускиот, исто така, биле свесни за важноста на словенската синтакса и почнале да ги изведуваат своите резултати во поширок компаративен контекст веднаш по ослободувањето од доктрината на Мар во јуни 1950 година.¹⁸ Такви примери претставуваат следниве трудови: *Дательный прилагольный в старославянском и древнерус-*

¹⁷ До недавнего времени изучение македонского языка шло по линии диалектологии, – изучались в основном отдельные разговоры македонского языка, причем в их изучении основное внимание уделялось фонетике, частично морфологии, а вопросы синтаксиса почти всегда ускользали из поля зрения исследователей.

¹⁸ Познатата статија на Сталин со наслов „Марксизмот и прашањето на лингвистиката“ беше објавена во весникот *Правда* на 20 јуни 1950 година.

ском *языках* ‘Датив со глагол во старословенскиот и во старорускиот јазик’ (Правдин 1956), *Творительный падеж в славянских языках* ‘Инструменталот во словенски јазици’ (Бернштейн и др. 1958), *Локатив в славянских языках* ‘Локатив во словенските јазици’ (Топоров 1961) и други. Интензивното истражување на Толстој за македонската синтакса, спроведено непосредно пред овој тренд, не се чини дека е случајно.

3.1. Неколку карактеристики на поглавје 1. Предлогот како граматичка категорија

Зошто Толстој избрал да ја опише синтаксата и семантиката на предлозите? Во бугарската, како и во македонската лингвистика во тоа време, предлозите биле класифицирани само по форма, или во прости или во сложени (Кепески 1946: 66, Андрейчин 1944: 422). Критикувајќи го овој површен пристап кон синтаксата на предлозите, во поглавјето 1, Толстој нагласува дека предлозите треба да се опишат со нивното потекло, нивната синтаксичка функција и степенот на лексичко значење, при што правилно го применил класификацискиот модел на Виноградов заснован на рускиот јазик (стр. 16–17).¹⁹ Толстој со право забележува дека недеривираните предлози можат да бидат полисемични, а во некои случаи нивното семантичко значење може да стане празно. Овде Толстој ја идентификува граматикализацијата на предлозите (стр. 18), што е особено видливо (претежно) во аналитичките јазици.

Дополнително, наспроти ставовите на западните научници како Јесперсен, Круисинга и Свит и ставовите на советските научници, вклучувајќи ги Матвеева-Исаева, Петерсон и Шапиро, кои ги класифицираат предлозите или како семантичка категорија или како граматичка категорија, Толстој заклучува дека предлозите, во реалност, се хетерогена категорија; нивната синтаксичка функција е условена од нивната лексичка содржина; затоа се сместени меѓу лексички и граматички категории (стр. 25). Овој увид во природата на предлозите, класификација заснована на општи лингвистички теории, недостасувала во првиот ваков истражувачки проект за македонските предлози (види подолу).

Прашањето кое се поставува е зошто Толстој го избра предлогот *од* како релевантен за анализа? Според неговото гледиште, предлогот

¹⁹ Според Виноградов (1947: 680), предлозите можат да се класифицираат на следниов начин: 1. недеривирани предлози; 2. прилошки предлози; 3. предлози изведени од именки; 4. предлози изведени од глаголи; 5. сложени видови предлошки синтагми.

од е доста полисемичен, како што често е случај со старите предлози, кои не се деривирани од други делови на говорот, и навистина, тој има широк опсег на синтаксичка употреба. Предлогот *од* може да го опфати: 1. глаголскиот предмет (*Работишката на тешковците сега има за цел да се обезглави работничката класа на Југославија и да се лиши од преводач во борбата против класата експлоатација*); 2. семантичкиот субјект во пасивната конструкција (*Народието во Југославија се предадени од Југословенското правителство*); 3. предикатот (*Од големо значење е нивното географско положение*); 4. состојби на место, време, причина итн. (*Тој добиваше инструкции од Скопје / Од 1945 до 1948 година слабиот посеви служеа за подигравање на селанието од тој крај / и сега, кога ка ме видиш, од радост воеднош ќе ме раскинеш*) и 5. именски атрибут (*Јужниот Словени од Канада се против предашеот Тито*). Толстој истакнува дека значењето на предлогот е мошне различно во овие случаи (стр. 33–37).²⁰

Со споредување на употребата на предлогот *од* во старословенскиот и во среднобугарскиот јазик, Толстој (стр. 42–49) покажува дека следните осум семантички различни (но и семантички соседни една со друга) конструкции со предлогот *од* се користат во современиот македонски јазик: 1. *Исходный пункт действия* (почеток на дејството); 2. *Происхождение* (потекло); 3. *Материал* (материјал); 4. *Различные отношения части целого* (различни односи на делот од целината); 5. *Причина* (причина); 6. *Сравнение* (споредба); 7. *Предмет от которого исходит пассивное состояние* (предмет од кој произлегува пасивна ситуација); 8. *Принадлежность одного предмета другому* (поседување на едно нешто на друг) (во дијалектите). Тогаш Толстој ги класифицирал овие значења во две групи: 1) предлошки конструкции кои ги изразуваат односите на поранешниот генитив со предлогот *од*, 2) предлошки конструкции што се појавиле на местото на изгубениот присвоен (посесивен) генитив, компаративен генитив и инструментал (стр. 49). Како резултат на неговата анализа, Толстој заклучува дека семантички „празните зборови“ се подоцна развиени, додека повеќето конкретни значења на предлозите треба да постоеле од претходно (стр. 51).

Осумте семантички конструкции и нивниот редослед во делото на Толстој се добро организирани и логични и од синхронски и од дијахронски аспект за разлика од други дела кои ги анализираат

²⁰ Слична класификација на функциите на предлогот *од* во македонската лингвистика е направена многу подоцна, како кај Минова-Гуркова (2000: 81). Сепак, Минова-Гуркова не се осврнува на семантичките разлики што ги истакнал Толстој во своето дело. Само овој факт го покажува прецизното набљудување на Толстој на јазичните феномени за кои станува збор.

предлозите во други јазици, вклучително и во македонскиот. На пример, во својата монографија насловена *Значења и употреба на предлозиите во македонскиот литературен јазик* (1956), Димитровски го опишува предлогот *од* само со означување 17 значења без објаснување на меѓусебните односи меѓу секое значење и на неговите функции. Слична ситуација се среќава и кај Конески (1954), иако во некои случаи едно значење го третира како изведено од друго и сл.

3.2. Неколку карактеристики на поглавје 2

Во поглавјето 2, Толстој ги опишува и анализира горенаведените осум семантички конструкции со предлогот *од*. Тој систематски ги класифицира примерите во секоја семантичка група во две подкатегории: вербални конструкции и невербални конструкции. Оваа класификација во групата е важна за анализата на предлозите, бидејќи едното значење на предлогот *од* спаѓа само во една од двете поткатегории, додека тоа не е случај со другите значења на овој предлог. Всушност, предлогот *од* е толку семантички поврзан со одредена група глаголи во некои случаи (на пример, глаголи со префикси *из/од/со*), што тие глаголи го побаруваат при употреба. Патем, во РМЈ (1961–1966) делумно, но недоследно е применет таков опис за предлозите, вклучувајќи го предлогот *од*.

Толстој често предлага нови и победливи толкувања на предлогот *од* во славистиката, користејќи македонски примери. На пример, предлогот *од* за искажување мера, измереност се поставува во рамките на значење на материјалот (мерка на простор: *Таја вариантиа зафаќа територија приближително од 63 кв. км*; на време: *имаф едно дете од шес година*; на вредност: *Според нова кредитиод од 6 милиарди е зголемен*; на количина: *Зайланирана е нова армија од 50.000 работници*). Самиот Толстој признава дека „предлогот *од* укажува на мерка во конструкции кои се, до одреден степен, одвоени од сите други конструкции“ (стр. 77) и „на прв поглед се чини дека тоа не е поврзано со главното значење на почеток“ (стр. 78). Расправајќи против Потебња (1899: 254–255), кој сметал дека „возможно е предметот што се оценува или се мери да се смета дека се однесува на мерката на вредноста и во оваа смисла произлегува од неа“²¹, Толстој размислува вака:

Поважно и, очигледно, пресудно прашање е обидој да се дефинира предметој на проучување. Слично како што во конструкциите раз-

²¹ *Возможно, что оцениваемый или измеряемый предмет представляется принадлежащим мере – цене и в этом смысле идущим от нее.*

зледани њо̀горе, њредејшој беше дефиниран оо зледна шочка на нѐговшо њо̀шккло и нѐговаша сушшшина, во овие констѝрукциш шшој се дефи-нира во однос на нѐговаша золемина, сшсаросш и вредносш. (стр. 78)²²

Во делот 7, Толстој ги анализира пасивните конструкции, посведочени само во јужнословенските јазици, во кои семантичкиот субјект се изразува со предлог *оо* и именска фраза. Според Потебња, предлогот *оо* означува „причина“. Толстој го отфрла овој став, посочувајќи дека во овој случај предлогот *оо* не ја означува самата причина, туку повеќе каузативниот агенс на одредено дејство или состојба од која произлегува даденото дејство или состојба. На овој начин, Толстој предлага нови решенија кои можат да придонесат кон проучувањето на словенските предлози, воопшто.

Посебно внимание ѝ посветува на присвојната употреба на предлогот *оо* во делот 8. Ова значење на предлогот *оо* е особено важно, бидејќи постои во македонскиот јазик, особено во неговите западни дијалекти, но не и во бугарскиот. Бугарските научници како Цонев (1919) и неговите следбеници, на пример, верувале дека присвојното значење на *оо* се појавило подоцна, при што делумно бил заменет конкурентниот предлог *на* за присвојно значење.²³ Во покоро време, Корубин (1990: 203) е неодлучен за хронологијата на појавата на *оо* и *на* за ова конкретно значење. Меѓутоа, следејќи го Бернштејн (1948), кој го проучувал присвојното значење на *оо* во влахискиот бугарски во периодот 14–15 век и покажал дека ова значење кај *оо* постоело порано од присвојното значење на предлогот *на*, Толстој шпекулира дека оваа појава имала ист или сличен развој и во западномакедонските дијалекти.

Толстој верувал дека појавата на *оо* со присвојно значење е процес што се случил во склад со загубата на синтетичкиот падеж, по аналогија на развојот во францускиот јазик. Но, истовремено бил свесен и за можното влијание на соседните јазици во кои постојат исти или слични конструкции и во овој поглед, се чини дека бил претпазлив на многу начини, препознавајќи ја важноста на меѓујазичните влијанија. Сепак, тој застанува зад супстратната теорија на лингвистичката балканизација како што следува:

²² *Более важным и, по-видимому, определяющим моментом было стремление определить данный предмет. Подобно тому, как в рассмотренных выше конструкциях предмет определялся со стороны его происхождения и материала, в данных конструкциях предмет определяется со стороны его величины, возраста или стоимости.*

²³ Истото гледиште, без ревизија, го повторил и Дуриданов (1956). Исто така, види и Валстром (Wahlström 2015: 54–55).

Погледите дека движечката сила на развојот на јазиците е влијанието на некои јазици врз други, карактеристични за работата на многу буржоаски лингвисти, одамна се љубени од материјалистичката лингвистика. Тоа, сејак, не значи дека треба да ги игнорираме фактите на другите, соседните јазици, во случајов балканските... но не смее да се смета за одлучувачка улога во развојот на даден јазик... Сјоредбено то е проучување на балканските јазици не води до откривање на суштината на јаканаречението „балканизми“ и не љиставува пред значајното прашање за заеднички јазичен суштирај. Меѓутоа, проучувајќи го прашањето за заеднички јазичен суштирај на неколку јазици или процесот на нивно меѓусебно влијание, не смее да се иргнува само од љоединечни љојави, како што љоединечните љојави не можат секогаш да се објаснуваат само со фактите на соседните јазици. (стр. 110–111)²⁴

Од денешна перспектива речиси е невозможно да се согласиме со погледите на Толстој во однос на супстратната теорија при толкувањето на балканистичките појави, за што ќе продискутираме во петтиот дел од овој текст. Изгледа чудно што Толстој не се осврнал на статијата на Селишчев (1924), во која убедливо се дава важност на потеклото на балканизмите и, всушност, во тука се кова поимот *балканизам* во самиот наслов на текстот. Исто така, не го споменува и трудот на Сандфел (Sandfeld 1930). Ова веројатно се должи на фактот што и двата важни труда се објавени на Запад, а покрај тоа не може да се негира дека теоријата за јазичните супстрати продолжува да се истакнува во некои (маргинални) области на лингвистиката (сп. Бернштейн 1961: 12–13).

4. Евалуација на трудот на Толстој во времето на неговото настанување

Трудот на Толстој бил оценет од неговиот ментор, Самуил Бернштејн, и Вера Бородич, специјалистка по бугарски и старословенски. И две-

²⁴ *Взгляд, по которому движущей силой развития языков является влияние одних языков на другие, свойственный многим буржуазным лингвистам давно опровергнут материалистическим языкознанием. Это не значит однако, что нужно игнорировать факты других, соседних языков, в данном случае балканских...но нельзя считать определяющую роль в развитии данного языка... Сравнительное изучение балканских языков ведет нас к раскрытию сущности так наз. “Балканизмов” и ставит серьезную проблему общего языкового субстрата. Однако изучая вопрос общего языкового субстрата нескольких языков или процесс их взаимовлияния, нельзя базировать только на отдельных частных явлениях, точно так же как и отдельные частные явления не всегда можно объяснить только фактами соседних языков.*

те рецензии се зачувани заедно со трудот на Толстој (прилог 4).²⁵ Се чини дека рецензијата на Бернштејн е многу пообјективна и посуштинска од онаа на Бородич, па затоа нашата анализа во продолжение ќе се фокусира единствено на текстот на Бернштејн.²⁶

Посочувајќи ги и силните и слабите страни на трудот, Бернштејн го оценил мошне високо од повеќе причини.²⁷ Во однос на самата тема избрана од Толстој, Бернштејн коментира вака:

Изборот на темата „Предлогот оо во современиот македонски јазик“ мора да се смета за усиешен. Оваа тема му овозможи на студентот голема можност да ги постави и реши некои од поинакајните прашања на словенскиот синтаксис и тој изработил сериозна студија за едно прашање од словенскиот синтаксис. (стр. 2)²⁸

Оваа теза е од посебен интерес за Бернштејн поради контекстот на споредба помеѓу типолошки многу блиските балкански словенски јазици. Како што покажа Толстој во својот труд, конкретната употреба на предлогот *оо* не е идентична во бугарскиот и во македонскиот, особено кога употребата на предлогот *оо* во македонскиот соодветствува со употребата на предлогот *на* (стр. 2).

Бернштејн бил свесен дека поглавјето 2 е главниот дел на трудот, за кој имал особено позитивно мислење како што илустрира и следниот фрагмент:

Авторот направи одлична работа за собирање материјал и негова обработка. Проучени се сите досегашни дијалектолошки текстови, материјали од сите трудови за македонскиот дијалектологија, како и материјалот на македонскиот весник што излегува во Бугарија. Авторот ја напуштил формалната класификација и ја засновал својата класификација на висинските значења на предлогот. (стр. 2–3)²⁹

²⁵ Авторот искрено ѝ се заблагодарува на акад. Светлана Толстој за дозволата за пристап до двете рецензии.

²⁶ Тонот на критика на Бородич донекаде е категоричен, иако таа често не дава конкретни факти. За едно може да се согласиме со Бородич – двете поглавја во трудот не секогаш се јасно поврзани.

²⁷ Тука може да се додаде фактот дека Бородич, исто така, го оценува трудот на Толстој со „А“.

²⁸ *Выбор темы “Предлог ОД в современном македонском языке” нужно признать удачным. Эта тема дала широкие возможности дипломанту в постановке и разрешении важнейших проблем славянского синтаксиса...и дал серьезное исследование по одному вопросу славянского синтаксиса.*

²⁹ *Автор проделал большую работу по сбору материала и его обработке. Были изучены все доступные диалектологические тексты, материал всех работ по македонской диалектологии, изучен материал македонской газеты, издаваемой в Болгарии. Автор отказался от формальной классификации и положил в основу своей классификации реальные значения предлога.*

Исто така, Бернштејн никогаш не се двоумел да се расправа со кој било научник, дури и ако се работи за негов ученик. Според него, еден од недостатоците во трудот на Толстој е следново:

Авторот не го илустрира меѓусебниот однос на предлозите од и на во функција на изразување припадност, како во системот на стандардниот јазик, така и во дијалектниот, каде што и двајта предлози се употребуваат со исто што значење. Ова прашање е многу важно и негово внимателно илустрирање поевеќе би придонело за историјата на јазикот иколку случајниот екскурзи во историскиот ракопис. (стр. 4)³⁰

Покрај тоа, Бернштејн го критикува Толстој и поради следната причина:

Истиот земено, Н. И. Толстој често не може да се ограничи во рамките на темата. Во илустрацијата се обработуваат неколку значајни изјави кои се досега далечно поврзани со темата на дипломскиот труд (преминува од синтетизам во аналитизам, проблемот на балканската лингвистика итн.). (стр. 4)³¹

Имајќи предвид дека Толстој не можел да спроведе никакво теренско истражување, немајќи околу себе јазични консултанти и не можејќи да анализира материјали објавени во Македонија, се чини дека критиката на Бернштејн била премногу остра, а решението на проблемот што го посочува би било нереално со оглед на политичките околности во тоа време.

Во врска со последната точка на Бернштејн, во некои случаи може да се согласиме со него. На пример, поглавјето 1 е важно за разбирање на природата на предлозите воопшто, но и без таква детална анализа на Толстој, неговиот труд не би требало да пропушти ниту една точка во разбирањето на синтаксата на предлогот *од* во македонскиот јазик. Згора на тоа, Толстој (стр. 93) дискутира за перифрастичните конструкции со помошните глаголи *сум* и *имам* како во примерите *не бевме вечерани* или *имаш одено тјаму?*, соодветно. Се подразбира дека овие конструкции немаат никаква врска со синтаксата и семан-

³⁰ Автор не изучил взаимоотношения предлогов от и на в функции принадлежности в системе литературного языка, и в говорах, где оба эти предлога употребляются в одном значении. Это вопрос очень важный и тщательное его изучение дало бы больше для истории языка, нежели случайные экскурсы в памятниках письменности.

³¹ Вообще, Н. И. Толстой не умеет себя ограничить рамками темы. В работе затрагиваются многие важные вопросы, имеющие очень отдаленное отношение к теме дипломной работы (переход от синтетизма к аналитизму, проблем балканского языкознания и др.).

тиката на предлогот *оо*. Но, располагајќи со значителен број факти од областа на словенската лингвистика, како и со широка упатеност во теориите на општата лингвистика, Толстој е прилично коректен и успешен во поставувањето на прашањето во поширокиот контекст на балканската лингвистика, што ја прави неговата дипломска работа многу повредна. На пример, проблематиката на преминот од синтетизам во аналитизам е од суштинско значење кога се третира прашањето за синтаксата и семантиката на предлозите. За дипломската работа на Толстој и за него како научен работник, воопшто, Бернштејн го истакнува следниот заклучок:

Н. И. Толстој е сериозен лингвист со добра методолошка подготвка и широк ојсеџ на знаења. Неговата дипломска работа претставува сериозно истражување од областа на македонската лингвистика. Работата ја оценувам со одлична оценка. (стр. 4)³²

5. Заклучни белешки:

Нерешените прашања на Толстој од современа перспектива

Оригиналноста и богатите сознанија во делото на Толстој се очигледни. Неговата класификација на значењата на предлогот *оо* и неговата синтаксичка анализа и опис се далеку пред другите научни трудови во тоа време. Иако Толстој никогаш повеќе не се вратил на оваа тема, неговата остроумна дискусија со Елена Чешко (Толстой 1953: 49–52), која тогаш вршела истражување за падежните односи во современиот бугарски јазик, била јасно поткрепена од сопственото истражување на македонската синтакса.

Релевантноста на низата проблеми на кои се осврнуваат Толстој, во својата дипломска работа, и Бернштејн, во рецензијата на овој труд, во македонската и во останатата балканска (словенска) лингвистика доаѓа до израз многу подоцна.

За семантичката разлика меѓу предлозите *оо* и *на* во македонскиот стандарден јазик, која не ја опфатил Толстој, пишуваат Конески (1954: 236) и Димитровски (1956: 35). И двајцата заклучуваат дека предлогот *оо* со присвојно значење е прилично редок во стандардниот јазик, за разлика од западните дијалекти. Фридман (Friedman 2003: 252) забележува дека употребата на предлогот *оо* за присвојно значење е санкционирана со нормата. Денес, присвојната употреба на *оо* е регистрирана како една од употребите во македонскиот стандарден

³² *Н. И. Толстой – серьезный лингвист с хорошей методологической подготовкой и обширными знаниями. Его дипломная работа – серьезное научное исследование в области македонского языкознания. Оцениваю работу отлично.*

јазик (РМЈ 2006: 456; Минова-Ѓуркова 2000: 81; Ускова 2003: 234) без да се споменува како дијалектна карактеристика.³³ Семантичката разлика помеѓу двата предлози ја има елаборирано Милка Ивиќ во рамките на когнитивната лингвистика (Ivić 2001: 78). Според Ивиќ, *кола на брај̄ ми* стриктно означува сопственост, додека *кола од брај̄ ми* се употребува кога автомобилот е на располагање. Во серија стatii, Митковска (2014: 74–82; Mitkovska 2000: 129) заклучува дека предлогот *од* со вакво значење може да се користи и во македонскиот стандард, особено во неговиот разговорен стил, како и во некои случаи за избегнување на повторувањето на предлогот *на*.³⁴

Што се однесува на македонската дијалектологија, можната класификација на македонските дијалекти во овој поглед е преземена од трудот на Толстој (стр. 95). Истото прашање подоцна го споменува и Тополињска (Topolińska 1999: 145). Иако и двата предметни предлози можат да се користат за присвојни конструкции, Тополињска истакнува дека во јужномакедонските дијалекти (егејските дијалекти; види и Тополињска 1997: 136), употребата на предлозите *од* и *на* е комплементарна по природа: првиот има аблативна функција, додека вториот примарно има генитивна функција. Спротивно на тоа, во западните дијалекти, предлогот *од* има генерализирано присвојно значење како маркер на дативно-генитивен адноминал, додека предлогот *на* се користи како граматички маркер на прилошкиот датив. Сепак, сè уште има простор за истражување на оваа тема во македонската дијалектологија и македонската дијахрониска синтакса, а особено во социолингвистички контекст, како што со право истакнува Митковска (2014).

Прашањето за предлогот *од* е дискутирано во контекст на балканската (словенска) лингвистика.³⁵ Цихун (Цыхун 1981: 77–78) правилно укажува дека употребата на предлогот *од* за присвојно значење е иновативна, но не е сигурен дали оваа карактеристика треба да се

³³ Во РМЈ (1961–1966), присвојното *од* е регистрирано во четвртата категорија „други значења“ каде што е означено како дијалектно. Исто така, важно е да се забележи дека Корубин (1950: 212–217) пишува за употребата на предлозите *на* и *од* во македонскиот стандарден јазик, при што инсистира предлогот *на* да се користи за изразување присвојното значење.

³⁴ Ова се споменува и во РМЈ (1963: 536). Во врска со оваа употреба во западните говори и во стандардот види и Шапкалиска (1982: 49).

³⁵ Колективната монографија *Категорија посесивности в славјанских и балканских јазиках* ‘Категоријата посесивност во словенските и во балканските јазици’ (1989) не се занимава со ниту еден аспект што го анализираше Толстој во 1950 година. Иако, станува збор и за предлогот *од* со присвојно значење, овој дел се занимава само со употребата во стандардните јазици, а покрај тоа, ниту еден пример не е од стандардниот македонски, туку се анализираат примери од албанскиот и од грчкиот.

вклучи во списокот на балканскословенски карактеристики, бидејќи истата појава може да се пронајде и надвор од предметната област. На микро ниво, може да се спомене состојбата во јужните и источните српски дијалекти, што Толстој не ги вклучил во својот труд, веројатно поради политичките околности. Во различни подоцнежни публикации, опишани од Милорадовиќ (Милорадовиќ 2003), Жугиќ (Жугиќ 2010) и други, опсервациите на синтаксата на јужните и источните српски дијалекти не се совпаѓаат со оние на Цихун. Според Милорадовиќ (Милорадовиќ 2003: 88), присвојната функција на предлогот *од* се објаснува во балканскиот јазичен контекст. Жугиќ (Жугиќ 2010: 33–34) покажува дека постојат поддијалекти каде што двата предлога коегзистираат и се користат за изразување на присвојното значење во рамките на истите дијалектни групи (во некои области населени од Албанци и Црногорци). Но, Жугиќ не зборува за влијанијата од јазичниот контакт, за разлика од Соколев (1990: 17–18) кој наоѓа структурни паралели во топонимите, вклучувајќи го предлогот *од* во српскиот и неговиот еквивалент во албанскиот.

Важно е што оваа тема интензивно се дискутираше и анализираше со реални лингвистички материјали во студијата за балканската лингвистика од Фридман и Џозеф (2023) како единствен контрапотег на соединувањето на генитивот и дативот во северниот грчки, западномакедонскиот аромански и албанскиот во контакт. Фридман и Џозеф (2023) ја забележуваат истата полисемија и во ромскиот јазик, кој бил во контакт со западномакедонските дијалекти.

За жал, Толстој не ја продолжил својата работа во областа на македонската лингвистика. Во дипломскиот труд, покрај иновативната анализа на синтаксата и семантиката на предлогот *од* во македонскиот јазик, дури и во рамките на ограничениот јазичен корпус до којшто имал пристап во тоа време, може да се забележат и неговите необично длабоки и прецизни опсервации и значајни сигнали за понатамошното влијание врз истражувањата спореведени од други истраживачи во различни сфери од областа на македонскиот јазик или на соседните јазици. Поминати се повеќе од седумдесет години откако Толстој го напишал трудот и многу работи за кои пишувал тогаш изгледаат застарено, но несомнено е дека ова истражување за македонскиот јазик и денес претставува важен извор за историјата на македонистиката, особено во однос на начинот на којшто било спроведено – под исклучително тешки политички околности.

Библиографија

- Андрейчин, Л. 1944. *Основна българска граматика*. София.
- Беляев, Е. В. и др. 1983. *Библиографический указатель по славянскому и общему языкознанию. Никита Ильич Толстой*. Самарканд.
- Бернштейн, С. Б. 1945. *Письмо к Д. Влахову* (неопубликованная рукопись).
- Бернштейн, С. Б. 1948. *Разыскания в области болгарской исторической диалектологии I*. Москва/Ленинград.
- Бернштейн, С. Б. 1949. *Очерк македонского литературного языка* (неопубликованная машинопись).
- Бернштейн, С. Б. 1950. *Отзыв на дипломную работу студента Толстого Н. И. «Предлог ОД в современном македонском языке»* (неопубликованная машинопись).
- Бернштейн, С. Б. 1961. *Очерк сравнительной грамматики славянских языков*. Москва.
- Бернштейн, С. Б. и др. 1958. *Творительный падеж в славянских языках*. Москва.
- Бородич, В. 1950. *Отзыв о дипломной работе студ. Славянского отделения М.Г.У. Н.И. Толстого* (неопубликованная машинопись).
- Видоески Б. 2013. *Прилози за развојот на македонистичката лингвистика*. Скопје: МАНУ.
- Виноградов, В. В. 1947. *Русский язык*. Москва.
- Виноградов, В. В. 1958. *Из истории изучения русского синтаксиса*. Москва.
- Грунский, Н.К. 1911. *Очерки по истории разработки синтаксиса славянских языков*. Том 1–2. Санкт-Петербург.
- Димитровски, Т. 1956. *Значења и употреба на предлозиите во македонскиот литературен јазик*. Скопје: Филозофски факултет на Универзитетот – Скопје.
- Дуличенко, А.Д. 1993. *Никита Ильич Толстой*. Москва.
- Дуриданов, И. 1956. *Към проблемата за развој на българския език. От синтетизъм към анализъм*. София: Държавно издателство «Наука и изкуство».
- Жерев, С. 1979. *Езикът на Райко Жинзифов*. София: Издателство на Българската академия на науките.
- Жугић, Р. 2010. *Исказивање генитивних значења у говору јабланичког краја (у светлу прирзренско-шимочких говора као целине)*. Београд: Институт за српски језик.
- Иванов, В.В. и др. 1989. *Категория посессивности в славянских и балканских языках*. Москва.
- Кепески, К. 1946. *Македонска граматика*. Скопје: Државно книгоиздателство на НР Македонија.

- Конески, Б. 1954. *Грамаџика на македонскиот литературен јазик. Дел II. За формиџе и нивнаџа уџоџреба*. Скопје: Издавачко претпријатие „Просветно дело“.
- Конески, Б. 1967. *За македонскиот литературен јазик*. Скопје: Култура.
- Корубин, Б. 1950. „На и од“, *Македонски јазик*, год. II., бр. 9–10, 212–217.
- Корубин, Б. 1990. *На македонско ѓрамаџички џеми*. Скопје: Институт за македонски јазик „Крсте Мисирков“.
- Милорадовиџ, С. 2003. *Уџоџреба џадежних облика у ѓовору Параџинскоџ Поморавља. Балканисџички и еџномисџрациони асџекџи*. Београд: Српска академија на науки и уметности, 2003.
- Минова-Ѓуркова, Ј. 2000. *Синџакса на македонскиот сџандарген јазик*. Скопје: Магор.
- Митковска, Ј. 2014. „Изразување присвојност во македонскиот јазик. Внатрешни и надворешни присвојни конструкции“, *Македонисџика*, 13, 1–176.
- Мокиенко, В. М. 1983. „Никита Ильич Толстой“, *Библиографический указатель по славянскому и общему языкознанию. Никита Ильич Толстой*. Самарканд, 1–13.
- МРС 1963 – *Македонско-русский словарь*. Москва.
- Номати, М. 2021. „Неопубликованный «Очерк македонского литературного языка» Самуила Борисовича Бернштейна“, *Грамматика в обществе, общество в грамматике*, ред. М. Номати, С. Киесава. Москва, 271–303.
- Потебня, А. А. 1899. *Из записок по русской грамматике*. Харьков.
- Правдин, А. Б. 1956. „Дательный прилагольный в старославянском и древнерусском языках“, *Ученые записки Института славяноведения*, том 13. Москва, 3–120.
- РМЈ 1961–1966 – *Речник на македонскиот јазик со срџскохрваџски џолкувања I–III*. Скопје.
- Соболев, А. Н. 1990. „Заметки о падежных системах сербохорватских говоров контактных зон“, *Јужнословенски филолоџ*, XLVI, 13–28.
- Супрун, А. Е. 1983. *Введение в славянскую филологию*. Минск.
- Шапкалиска, Т. 1982. *Дујалекџизми во џрозаџа на џисаџелиџе оу заџагна Македонија*. Скопје: НИО „Студентски збор“.
- Толстой, Н. И. 1949. *Лингвистический анализ языка Р. К. Жинзифова*. Семинарски доклад студента IV. к. (неопубликованная рукопись).
- Толстой, Н. И. 1950. *Предлог «од» в современном македонском языке*. Дипломная работа (неопубликованная машинопись).
- Толстой, Н. И. 1953. *Выступления по докладам С.Б. Бернштейна и Е.В. Чешко и по «Перспекту»*, *Основные вопросы болгарской грамматики* / отв. ред. С. Б. Бернштейн. Москва.
- Толстой, Н. И. 1999. *Избранные труды*. Том III. Москва.

- Тополинска, З. 1997. *Македонскиџе дијалекџи во еџејска Македонија*. Книга прва. Синтакса. II Дел. Скопје: Македонска академија на науките и уметностите.
- Топоров, В. Н. 1961. *Локатив в славјанских јазыках*. Москва.
- ТРМЈ III 2006 – *Толковен речник на македонскиот јазык*. Л–О. Том III. Скопје.
- Усикова, Р. П. 2003. *Граμμαџика македонскоџо лиџературноџо јазыка*. Москва.
- Цонев, Б. 1919. *История на български език*, т. 1. София.
- Цыхун, Г. А. 1981. *Типологические проблемы балканославянского языкового ареала*. Минск.
- Friedman, V. 2003. An Outline of Macedonian Grammar. *Две американски џрамаџики на современиоџ македонски сџандарден јазык оџ Хорас Г. Ланиџ и Викџор А. Фридман* / Ред. Љ. Спасов. Скопје: Македонската академија на науките и уметностите.
- Friedman, V. A, Joseph, B. D. 2023. *The Balkan Languages*. Cambridge: Cambridge University Press, forthcoming.
- Ivić, M. 2002. *Red reči*. Belgrade: Biblioteka XX vek.
- Lunt H. 1952. *Grammar of the Macedonian Literary Language*. Skopje: Državno knigoizdatelstvo na NR Makedonija.
- Mazon, A. 1923. *Contes slaves de la Macédoine sud-occidentale*. Paris: Librairie ancienne honoré Champion.
- Mazon, A. 1936. *Documents contes et chansons slaves de l'Albanie du sud*. Paris: Librairie Droz.
- Mazon, A., Vaillant, A. 1938. *L'évangéliste de Kulakia un parler slave du bas-Vardar*. Paris: Librairie Droz.
- Miklosich, F. 1868. *Vergleichende Grammatik der slavischen Sprachen*. IV Band. Syntax. Wien: Wilhelm Braumüller.
- Mitkovska, L. 2000. *On the possessive function of the prepositions na and od in Standard Macedonian and how the situation in the dialects affects the norm* (a paper delivered at VI World Congress for Central and East European Studies, Tampere, Finland, July 2000).
- Topolińska, Z. 1999. *Język. Człowiek. Przestrzeń*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Języka Polskiego PAN.
- Sandfeld, K. 1930. *Linguistique balkanique. Problèmes et résultats*. Paris: Librairie ancienne honoré champion.
- Seliščev, A. 1925. Des traits linguistique communs aux langues balkanique: un Balkanisme ancien en Bulgare, *Revue des études slaves*, 5, 38–57.
- Wahlström, M. 2015. *The Loss of Case Inflection in Bulgarian and Macedonian*. Helsinki: University of Helsinki.

Motoki Nomachi

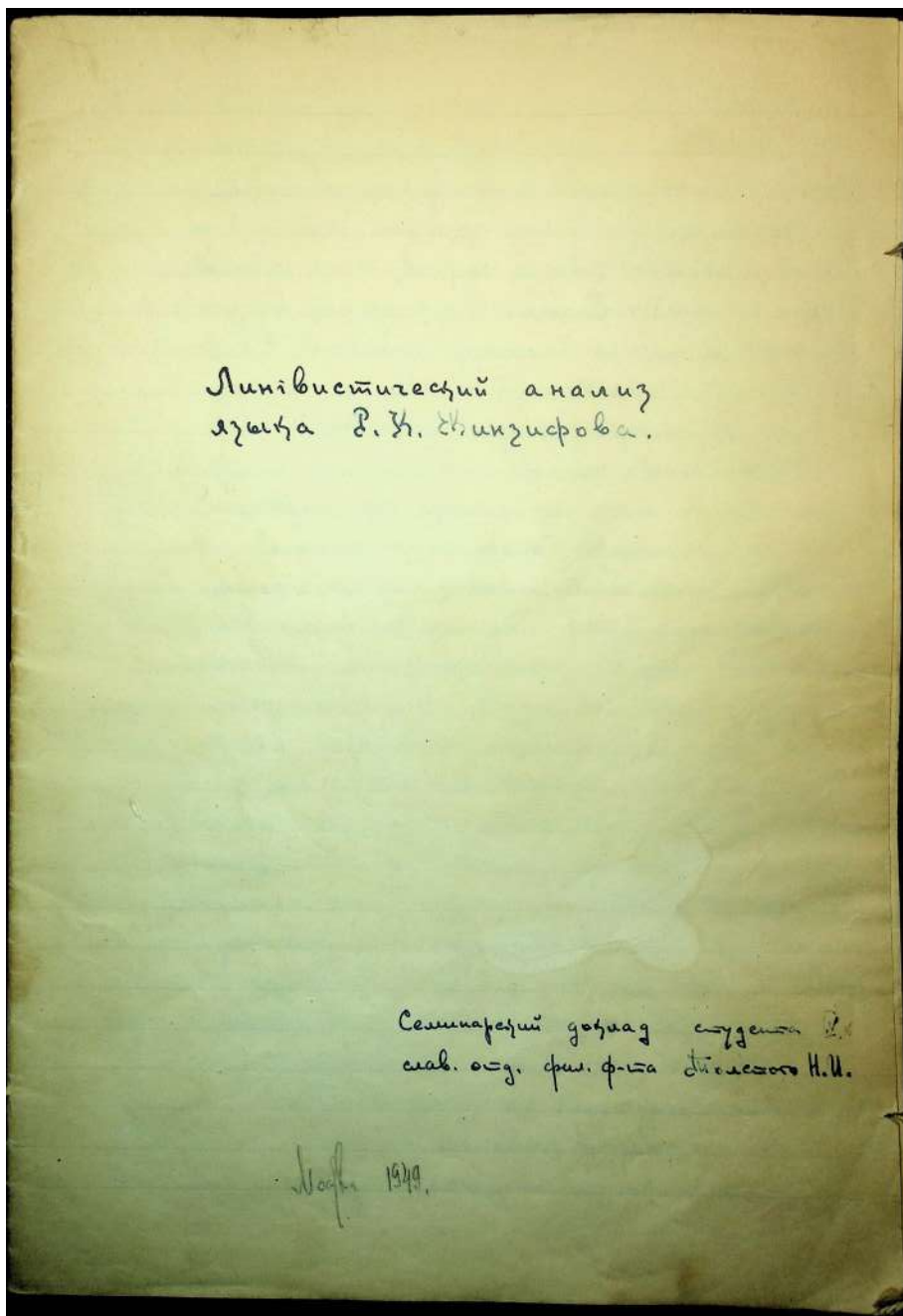
THE EARLY NIKITA IL'IČ TOLSTOJ AS A MACEDONIST

S u m m a r y

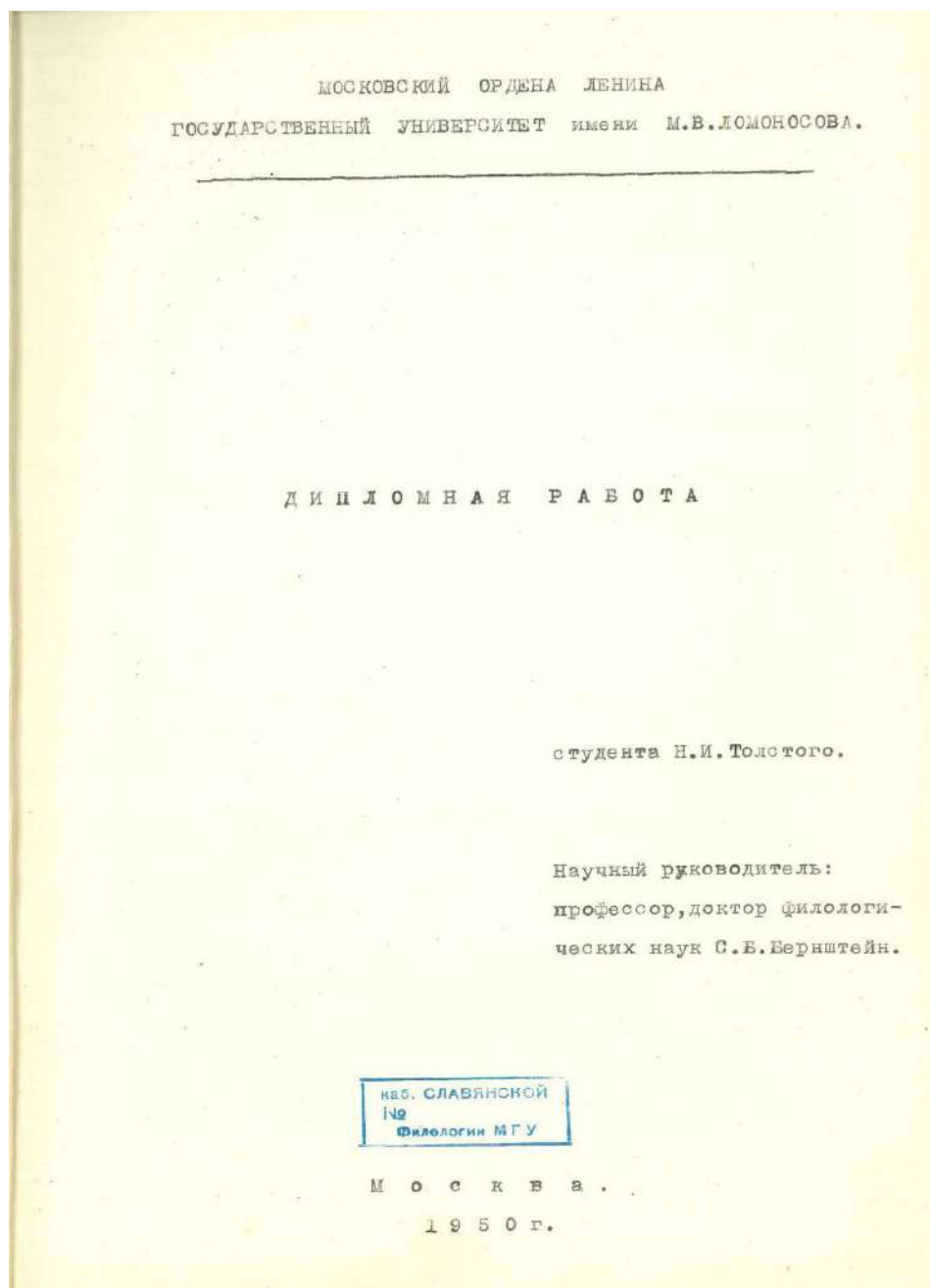
This article analyzes an unpublished BA thesis written in 1950 by Nikita Tolstoj, who is not known generally as a specialist in Macedonian. In his BA thesis entitled "The Preposition *od* in Contemporary Macedonian" (preserved in Tolstoj's family archive), Tolstoj analyzed the polysemy of the preposition *od* in the context of general and Slavic syntax, which had not yet been developed in Slavic linguistics. Although the linguistic materials that Tolstoj was able to analyze were rather limited due to the political problems caused by the Stalin-Tito Split, Tolstoj's work can be highly valued as a pioneering work in Macedonian and South Slavic linguistics in general.

Keywords: Nikita Tolstoj, Macedonian grammar, Slavic syntax, prepositions, Soviet-Yugoslav relations

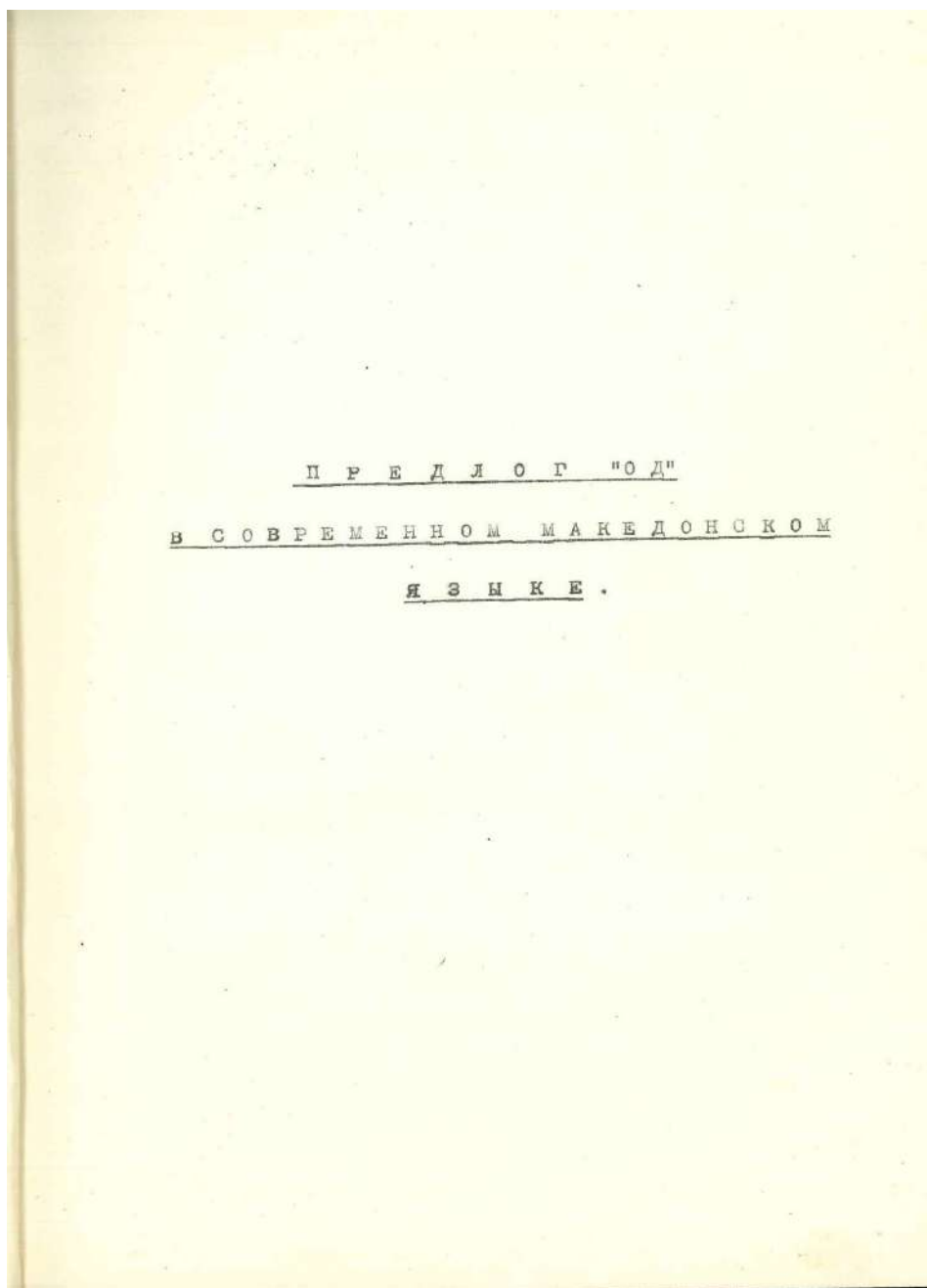
Прилози

Прилог 1. Насловната страница на семинарскиот труд на Н. И. Толстој (1949)

Прилог 2-1. Насловната страница на дипломскиот труд на Н. И. Толстој (1950)

Прилог 2-2. Насловната страница на дипломскиот труд на Н. И. Толстој (1950)

Отзыв на дипломную работу
студента Толстого Н.И. "Предлог ОД в современном македонском языке".

Н.И. Толстой посвятил свою дипломную работу однограмматическому вопросу современного македонского языка. Изучение этого языка в настоящее время имеет большое научное и политическое значение. До тех пор изучались лишь македонские диалекты. В этом отношении особенно важными представляются нам работы проф. А.М. Селищева. Что касается работ сербских лингвистов, то нужно сказать, что они извращают истинное положение вещей. В этом отношении особенно прославился Велич, диалектологические работы которого в свое время основательно были раскритикованы проф. Селищевым. Македонский литературный язык возник только во время второй мировой войны и до сих пор нет ни одной серьезной работы посвященной его изучению. А это необходимо, т.к. с самого начала была взята враждебная македонскому народу линия. Ориентация на скопско-веледскую сербизированную группу говоров, на сербскую графику, на сербскую политическую и научную терминологию привела к тому, что новый литературный язык оторвался от народного македонского языка, от родственного болгарского языка. Клика Тито сделала все, чтобы продолжить старую националистическую политику сербской буржуазии в Македонии и ликвидировать завоевания македонского народа. Вот почему советские слависты должны особое внимание уделить проблемам македонского языкознания, разоблачить антинародный и националистический режим клики Тито, бороться за народный македонский язык. Интерес Н.И. Толстого к проблемам македонского языка нужно признать своевременным.